



Katowice, 22 marca 2024 r.

dr hab. Jarosław Zagrodnik, prof. UŚ

radca prawny

### Opinia

#### **w sprawie pisma dotyczącego sporządzania uzasadnień wyroków na formularzach z dnia 27 listopada 2023 r.**

1. Przedmiotem niniejszej opinii jest ustosunkowanie się do pisma skierowanego do Krajowej Izby Radców Prawnych przez Sędziego Sądu Rejonowego w Dąbrowie Tarnowskiej, Pana Andrzeja Franczyka, w którym Autor zwraca się o zajęcie stanowiska w sprawie postulowanej przez Niego zmiany przepisu art. 99a § 1 KPK, zgodnie z którym uzasadnienie wyroku sądu pierwszej instancji, w tym wyroku nakazowego i wyroku łącznego, oraz wyroku sądu odwoławczego i wyroku wydanego w postępowaniu o wznowienie postępowania sporządza się na formularzu według ustalonego wzoru. Autor odnośnego pisma proponuje zastąpienie w powołanym przepisie zwrotu normatywnego „sporządza się” zwrotem „można sporządzić”, nadającym fakultatywny charakter przewidzianej w tym przepisie formie uzasadnień. Przed przystąpieniem do przedstawienia argumentacji wspierającej tę propozycję legislacyjną, należy kilka słów uwagi poświęcić przybliżeniu płaszczyzny normatywnej, której dotyczy.

2. Przepis art. 99a KPK został wprowadzony do polskiego porządku prawnego w drodze ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1694). Na podstawie delegacji ustawowej zawartej w art. 99a § 2 KPK Minister Sprawiedliwości wydał w dniu 28.11.2019 r. rozporządzenie w sprawie wzorów formularzy uzasadnień wyroków oraz sposobu ich wypełnienia, w którym zamieszczone są również instrukcje dotyczące wypełnienia formularzy (Dz.U. z 2019 r. poz. 2349). *Ratio legis* tych zmian normatywnych stanowiło ukrócenie praktyki sporządzania wielostronicowych, wysoce czasochłonnych uzasadnień, pisanych zawiłym językiem, niezrozumiałym dla stron procesowych, przeładowanych orzecznictwem, powtórzeniami, nieczytelnymi pod względem konstrukcyjnym. Wprowadzenie formularza



uzasadnienia miało przyczynić się do uporządkowania struktury części motywacyjnej wyroków, wymusić operowanie krótszymi, konkretnymi konstrukcjami językowymi, bardziej zrozumiałymi dla stron i niewymagającymi wielu stron tekstu uzasadnienia (Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, druk Nr 3251, Sejm VIII kadencji; uzasadnienie to dotyczy propozycji dodania art. 424 § 4 i § 5 KPK). „Narzucenie” formularzy, siłą rzeczy przyniosło ujednoczenie struktury treściowej uzasadnień wyroków. Od początku jednak rozwiązanie to nasuwało szereg zastrzeżeń, przede wszystkim z perspektywy realizacji głównej funkcji uzasadnienia wyroku, jaką stanowi funkcja wyjaśniająco-interpretacyjna, znajdująca urzeczywistnienie poprzez rozwinięcie i wyjaśnienie podstaw faktycznych i prawnych każdego zawartego w wyroku rozstrzygnięcia, powodów jego podjęcia i celu, jakie ma ono spełnić. Wątpliwości budziła również przekonywalność tez uzasadnienia oraz przedstawionej w nim argumentacji w wypadku ich „wtłoczenia” w formalne ramy formularza uzasadnienia. Ujawniły się one także w aspekcie możliwości adekwatnej prezentacji toku rozumowania, który doprowadził sąd do wydania wyroku. Minionych kilka lat obecności w wymiarze praktycznym formularzy uzasadnień ani nie uchyliło podniesionych zastrzeżeń ani nie rozwiązało wskazanych wątpliwości. Bez ryzyka popełnienia większego błędu można stwierdzić, że wprost przeciwnie. Praktyka dostarcza nieustannie przykładów spraw, w których formularz uzasadnienia wyroku nie daje możliwości zrealizowania obowiązków wyznaczonych treścią przepisów określających wymagania dotyczące części motywacyjnej wyroku w sposób zgodny z konwencyjnym i konstytucyjnym standardem prawa do rzetelnego procesu, wynikającym, odpowiednio, z art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (dalej EKPCz) oraz z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP (zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 sierpnia 2020 r. I KA 1/20, [www.sn.pl](http://www.sn.pl); wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 listopada 2021 r. IV KK 448/20, [www.sn.pl](http://www.sn.pl); wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2022 r., I KA 13/21, [www.sn.pl](http://www.sn.pl); wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 6 lipca 2023 r., II AKa 566/22, [saos.org.pl](http://saos.org.pl)). Do przykładów tych trafnie odwołuje się Autor pisma skierowanego do Krajowej Izby Radców Prawnych, przyłączając się do krytyki formularzy uzasadnień z perspektywy konwencyjnej i konstytucyjnej.

3. Krytyka ta opiera się w zasadniczej mierze na ugruntowanym poglądzie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, zgodnie z którym obowiązkiem sądu jest odniesienie się do najważniejszych argumentów podnoszonych przez strony i uzasadnienie ich przyjęcia lub odrzucenia. Braku



ustosunkowania się do ważnego argumentu lub odniesienia się do niego w sposób arbitralny (bez należytego uzasadnienia), a tym bardziej ucieczki od kwestii kontrowersyjnych, niepodobna pogodzić z prawem do rzetelnego procesu w rozumieniu art. 6 ust. 1 EKPCz (zob. wyrok ETPCz z dnia 18 maja 2010 r., skarga nr 36552/02, *Vetrenko v. Mołdawia*, LEX nr 578494). W tym samym duchu utrzymuje się stanowisko, zgodnie z którym zrealizowanie obowiązku ujętego w treści art. 6 ust. 1 Konwencji wymaga odniesienia się w uzasadnieniu wyroku do każdego istotnego – na tle konkretnej sprawy – argumentu, a brak odniesienia do takiej argumentacji (np. zupełne przemilczenie istotnej kwestii) stanowi o naruszeniu standardu rzetelnego procesu (wyrok ETPCz z dnia 9 grudnia 1994 r. w sprawie *Ruiz Torija przeciwko Hiszpanii*, A. 303-A, w: M. A. Nowicki: *Europejski Trybunał Praw Człowieka. Orzecznictwo*, tom 1, Zakamycze 2001, s. 515-516 -por. np. wyroki SN: z dnia 16 stycznia 2007 r., V KK 328/06; z dnia 24 czerwca 2009 r., IV KK 28/09, OSNKW 2009, z. 11, poz. 97; z dnia 6 kwietnia 2011 r. V KK 368/10; z dnia 10 kwietnia 2014 r., III KK 385/13). Podkreślając wyjściowo, że wyszczególniony standard gwarancyjny obejmuje także postępowanie odwoławcze, przyjmuje się, że jednym z wyznaczników tego standardu jest wyraźne wskazanie w uzasadnieniu wyroku podstawy rozstrzygnięcia, a więc takie odniesienie się do argumentacji stron, które gwarantuje stronie możliwość stwierdzenia rzeczywistego skorzystania z prawa do apelacji (wyrok ETPCz z dnia 16 grudnia 1992 r., A.252, w: M. A. Nowicki: *Europejski Trybunał Praw Człowieka. Orzecznictwo*, tom 1, Zakamycze 2001, s. 477). Wobec tego, że w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka nie zostały wypracowane kryteria, które powinny spełniać uzasadnienie wyroku, jakoś tego dokumentu sprawozdawczego podlega ocenie, w kontekście zgodności z prawem do rzetelnego procesu, przez pryzmat tego, na ile umożliwił on stronie zrealizowanie jej prawa dostępu do apelacyjnego etapu postępowania (wyrok ETPCz z dnia 18 grudnia 2014 r. w sprawie *N.A. przeciwko Norwegii*, skarga nr 27473/11, § 63; wyrok ETPCz z dnia 7 marca 2017 r. w sprawie *C. i B. przeciwko Słowenii*, skargi nr 68939/12 i 68949/1, § 40).

Analogiczne stanowisko w kwestii standardów uzasadnienia wyroku prezentuje Trybunał Konstytucyjny, podkreślając na tle wykładni art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, że uzasadnienie wyroku jest decydującym komponentem prawa do rzetelnego procesu sądowego, a ponadto stanowi podstawę kontroli zewnętrznej orzeczenia przez organ wyższej instancji, bowiem dokumentuje argumenty przemawiające za przyjętym rozstrzygnięciem (wyrok TK z dnia 16 stycznia 2006 r., SK 30/05, OTK-A 2006, Nr 1, poz. 2).



Przytoczone orzeczenia i podniesione argumenty można spuentować odwołując się do celnego stwierdzenia Sądu Najwyższego (zob. wyrok tego Sądu z dnia 11 sierpnia 2020 r., I KA 1/20, [www.sn.pl](http://www.sn.pl)), zgodnie z którym w świetle zakotwiczonego w płaszczyźnie konwencyjnej i konstytucyjnej prawa do rzetelnego procesu (w tym procesu odwoławczego), wprowadzenie do systemu procesowego formularzy uzasadnień (art. 99a § 1 k.p.k.) i nakazanie obligatoryjnego z niego korzystania nie daje właściwego instrumentarium procesowego dla zrealizowania standardu uzasadnienia, który wynika ze wskazanego prawa. Świadczy zarazem o tym, tak samo jak wprowadzenie w art. 424 § 1 k.p.k. wymogu w postaci »zwięzłego wskazania«, że ustawodawca nie przykłada, niestety, istotnej wagi do uzasadnienia wyroku sądu pierwszej, jak i drugiej instancji, podczas gdy prawo stron, a także sądów dokonujących kontroli instancyjnej oraz ponownie rozpoznających sprawę do dogłębnego poznania toku rozumowania sądu, który wydał w sprawie wyrok, jest wartością nieporównywalnie wyższą od specyficznie pojmowanej przez ustawodawcę chęci ułatwienia pracy sędziemu sporządzającemu uzasadnienie wyroku z zastosowaniem dyrektywy „zwięzłości” wywodu, bez dbałości o kryterium jego jakości.

4. Na kanwie przedstawionej krytyki formularzy uzasadnień i ich obligatoryjnego charakteru, wynikającego z brzmienia art. 99 a § 1 KPK, rozwinęła się koncepcja interpretacyjna, zgodnie z którą zadaniem sądu, na którym spoczywa obowiązek sporządzenia uzasadnienia, jest rozważenie, czy spełnienie tego obowiązku przy użyciu formularza jest możliwe w taki sposób, który zagwarantuje stronie prawo do rzetelnego procesu, a więc rzetelnego i konkretnego ustosunkowania się w toku postępowania do każdego istotnego argumentu i przedstawienia takiej oceny właśnie w uzasadnieniu wyroku (w odniesieniu do uzasadnienia wyroku sądu odwoławczego takie stanowisko zajął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 11 sierpnia 2020 r. w sprawie o sygn. I KA 1/20; OSNKW z 2020 r., z. 9-10, poz. 41). W razie negatywnego rezultatu tej weryfikacji, a więc ustalenia, że nie jest możliwe zrealizowanie standardu rzetelnego procesu, obowiązkiem sądu jest odmowa sporządzenia uzasadnienia na formularzu, mimo że wymaga tego przepis art. 99a KPK. Podstawy normatywnej dla tej odmowy upatruje się w treści art. 91 ust. 2 Konstytucji RP, z którego wynika, że w razie kolizji normy prawa krajowego z normą prawa wspólnotowego, w rozpatrywanym układzie procesowym z art. 6 ust. 1 EKPCz, pierwszeństwo stosowania przysługuje tej ostatniej. Sąd stosujący prawo rozstrzyga o takiej kolizji samodzielnie, odmawiając zastosowania przepisu polskiej procedury karnej w zakresie, w jakim jest zobowiązany dać pierwszeństwo normie prawa wspólnotowego (zob.



postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 grudnia 2006r. w sprawie P 37/05, OTK-A 2006/11/177).

5. Względ na przedstawioną koncepcję interpretacyjną, zasługującą ze wszech miar na akceptację, mógłby *prima facie* skłaniać do konstatacji, że stanowi ona wystarczające narzędzie, aby przyjąć *de lege lata* odejście, w imię zagwarantowania prawa do rzetelnego procesu, od sporządzenia uzasadnień wyroków na formularzu, mimo że jest ono nakazane w przepisie art. 99a KPK. *Secunda facie* należy stwierdzić, że oznaczałoby to w istocie akceptowanie regulacji prawnej, która wzbudza zasadnicze wątpliwości z perspektywy jej zgodności ze standardami dotyczącymi realizacji wskazanego prawa, zakotwiczonymi w płaszczyźnie konwencyjnej i konstytucyjnej. W obliczu tego spostrzeżenia należy podzielić stanowisko zaprezentowane w odnośnym piśmie, skierowanym do Krajowej Izby Radców Prawnych, zgodnie z którym powołany przepis wymaga interwencji ustawodawcy. Z pewnością przemawia za tym również to, że przedstawiona powyżej koncepcja interpretacyjna, mimo jej oczywistego oparcia w treści art. 6 ust. 1 EKPCz i art. 45 ust. 1 oraz art. 91 ust. 2 Konstytucji RP, nie jest powszechnie akceptowana, a jej kwestionowanie przez część środowiska sędziowskiego, naznaczonego powiązaniem lub zachowaniami, stawiającymi pod znakiem zapytania niezależność sądu i niezawisłość sędziów, niesie ze sobą podejmowanie działań dyscyplinujących względem sędziów respektujących wskazane normy konwencyjne i konstytucyjne.

6. Dotychczasowe obserwacje i sformułowane wnioski nie pozostawiają w zasadzie wątpliwości co do potrzeby zmiany przepisu art. 99a KPK w zakresie, w jakim przewiduje on obowiązek sporządzenia na formularzu określonych w nim uzasadnień wyroków. Powstaje natomiast pytanie, czy propozycja legislacyjna sformułowana w tym względzie w piśmie skierowanym do Krajowej Izby Radców Prawnych jest wystarczająca. Warto w tym kontekście zauważyć, że na podłożu krytyki rozwiązania przewidzianego w powołanym przepisie Naczelna Rada Adwokacka w petycji skierowanej w dniu 5 lutego 2024 r. do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej (pismo NRA.12-ST-1.1.2024) wystąpiła z dalej idącą propozycją, obejmującą postulat jego uchylenia, a tym samym powrót do tradycyjnej formy sporządzania uzasadnień. Argumenty, które zostały przedstawione na rzecz takiej propozycji legislacyjnej są w zasadzie tożsame z tymi, które zostały już przedstawione w ramach niniejszego stanowiska, a opierają się głównie na odwołaniu do gwarancji prawa do rzetelnego procesu. Brakuje natomiast we wskazanej petycji innych racji, które przemawiałyby akurat za tak radykalnym



rozwiązaniem, jak całkowita rezygnacja z formularzy uzasadnień, nawet w sprawach prostych. Biorąc pod uwagę, że w takich sprawach mogą one – jak wolno sądzić – usprawniać sporządzanie części motywacyjnej wyroków bez uszczerbku dla standardu rzetelnego procesu, z rezerwą należy odnieść się do propozycji zgłoszonej przez Naczelną Radę Adwokacką. Aby uniknąć przysłowiowego „wylania dziecka z kąpielą”, należałoby raczej zmierzać w kierunku określenia zakresu zastosowania rozwiązania przewidującego sporządzanie uzasadnień wyroków na formularzach w taki sposób, aby dało się je pogodzić z gwarancją prawa do rzetelnego procesu. Można uznać, że w tym kierunku zmierza propozycja normatywna, z którą wystąpił pan sędzia Andrzej Franczyk w piśmie, którego dotyczy niniejsza opinia. Jej słabość stanowi pozostawienie kwestii sporządzenia uzasadnienia wyroków na formularzach uznaniu sędziów, co może skutkować tym, że w podobnych sprawach, pod względem ich złożoności, wagi lub trybu rozstrzygania, raz uzasadnienie będzie sporządzone w tradycyjnej formie, innym razem przy wykorzystaniu wzory formularza. Taki stan rzeczy, zwłaszcza w sprawach złożonych pod względem faktycznym lub prawnym, może nasuwać wątpliwości z gwarancyjnego punktu widzenia. Dlatego należałoby oczekiwać sprecyzowania na gruncie normatywnym przypadków, w których istniałaby nadal możliwość sporządzenia uzasadnienia wyroku na formularzu. Odpowiadająca temu postulatowi zmiana normatywna, wiodąca do zawężenia tej możliwości, powinna opierać się na dwóch założeniach. Po pierwsze, jej wyłączeniu w odniesieniu do wyroków wydawanych przez sądy odwoławcze. Po drugie, w przypadku wyroków sądów pierwszej instancji ograniczeniu sporządzania ich uzasadnień na formularzu do spraw prostych, a także takich, w których do rozstrzygnięcia o przedmiocie procesu karnego dochodzi na posiedzeniu jawnym poza rozprawą główną, a więc w sprawach, w których rozstrzygnięcie to następuje bez przeprowadzenia postępowania dowodowego na wskazanym forum. Poza określonymi wypadkami, analizowana możliwość mogłaby wchodzić w rachubę w sądzie pierwszej instancji, jeżeli nie prowadziłyby to do ograniczenia prawa stron do spowodowania kontroli odwoławczej.